

Б.З.Банка
Библиотека

Година VIII.

София, Януарий 1936 г.

Книга 1 (71)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

ИНВЕНТАРЕНЪ
№ 6942

МОТЕКА НА Б.З.БАНКА

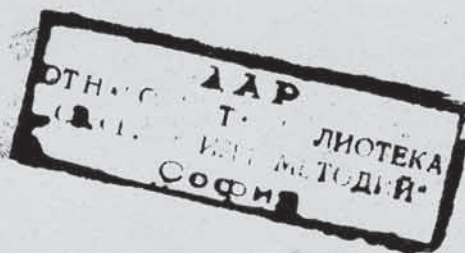

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

2 1369/13

Съдържание:

1. Братство — отъ Л. Бобевски.
2. Нашата борба — отъ Хр. Шалдевъ.
3. Основаването на ВМРО — съоб. Хр. Шалдевъ.
4. Единъ епизодъ изъ въоръженитъ борби презъ 1880—1881 год. — отъ Ламбо Автовъ.
5. Петре Мукевъ Шенделъ — отъ Н. К. Майски.
6. Предтечи на Революционната организация въ Охридско — отъ Ант. Кецкаровъ.
7. Христо (Ичо) Траяновъ.
8. Драмчевската афера — вътъ Д. Евтимовъ.
9. Съобщения отъ редакцията.

Лайпцигски пролѣтенъ панаиръ 1936

НАЧАЛО 1 МАРТЪ

60% НАМАЛЕНИЕ ПО ГЕРМАНСКИТЪ ЖЕЛѢЗНИЦИ

Всички сведения дава почетното представи-
телство за България:

КРЕДИТНА БАНКА — София

Клонове: Варна, Русе и Пловдивъ

За Бургасъ — г. Жеко Ст. Тънковъ или

LEIPZIGER MESSEAMT — LEIPZIG — DEUTSCHLAND

157—1000—559

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: ХРИСТО ШАЛДЕВЪ РС III 8/1936 d/1

Редакция и администрация: ул. „Лавеле“, № 16, телеф. 19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 15 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народн. Просвѣщение съ окрѣжно № 40,358 отъ 28 XI. 1933 г. и отъ Дирекцията на Обновата

ILLUSTRATION d'„ILINDEN“ Redaction et administration: rue Lavelé, 16. — Sofia, Bulgarie

Б р а т с т в о

Не пригрѣдки и милувки,
Ласки, Юдински цѣлувки,
Нито страсти подкладени
Съ сласть, приструвки и измѣни,
Нито подлостъ, грѣхъ, измама
Могатъ трайно свърза двама!

Не съ гощавки, съ вино, пѣсни
Се зараждатъ връзки тѣсни,
Не съ разходки и пѣвратки,
Съ тостове и речи сладки,
Братство крепко се създава
Отъ гранитъ за честъ и слава!

Не съ тържественъ камбани
Се лъкуватъ люти рани,
Нито съ музика грѣмлива
Мраченъ споменъ се убива,
Нито съ знамена развѣти
Се презаватъ съззи клети!

Съ искренностъ и твърда въра,
Съ преданостъ, съ любовъ безмѣра,
Съ силна топлота сърдечна,
Съ дума честна-въковѣчна,
И далечъ отъ мисли адски
Се създава сговоръ братски!

И на тъмна, блудна слава
Да се сложи кръстъ — забрава,
Пжтищата кални, криви,
Споменитъ щекотливи,
Що ни сочатъ съ прѣстъ сждбата,
Да потънатъ въ дѣнъ земята!

Нека клетвата свещена —
Огнена и вдѣхновена,
На царетъ ни завета,
На героитъ — обета,
Да се зачетатъ безъ свада,
Безъ планъ пѣкленъ — изъ засада!

Липсватъ ли? — О, пакъ раздори
Роднитъ ни крѣгозори
Ще изпълнятъ съ бури нови
Срещу робскитъ окови;
И борци за свободата
Ще развихрятъ съ гнѣвъ борбата!

Нека всѣка завистъ, злоба
Да се провалятъ въвъ гроба,
И отъ всѣко изстѣплене
Да се отвратимъ съ презрене,
Нека чуни се ярема
И предателство да нѣма!

И о, паритъ ни родни
Нека, пакъ да сж свободни,
Братя — свои где живѣятъ
Волни пѣсни нека пѣятъ
И съ езика на дѣдитъ
Нека се тешатъ въ бедитъ!

За вериги и тѣмници
И за родни мжченици,
За кушуми и бесила
Въ бащината земя мила,
Що срещатъ толкозъ често,
Тамъ за тѣхъ да нѣма мѣсто!?

Пресушимъ ли тая язва,
Можемъ отпусно приказва
За сближене и за братство, —
Инѣкъ — вършимъ светотатство
Предъ народа и предъ Бога
Въ името на „братска“ слога!

И търпене и отстѣжки
Се налагатъ, но безъ крѣпки,
Безусловно, безрезервно,
Съ воля, съ доблестъ — най-примѣрно...
Нѣма ли ги? — Кѣща нова
Ще се зида безъ основа!

Бистра съвестъ и съзнание,
Скѣпо — истинско имане,
Разумъ хладенъ, чувства — пламѣкъ,
Въ братския градежъ сж камѣкъ,
Духоветъ сж тѣ здрави
И дѣсницишъ корави!

Л. Бобевски

156/090

Н а ш а т а б о р б а

1. Поява и същина на Македонския въпросъ

Презъ епохата на възряждането патриотическият *поривъ и националниятъ идеалъ* на всички българи бѣ единъ: *просвѣта и свобода на цялокупния български народъ*, и въ устрема на борбата за църковна и политическа свобода отъ всички крайща на своята земя тѣ вървѣха ржка за ржка като единъ човѣкъ.

Десетки години се минаха въ борба, въ която българитѣ отъ Добруджа, Мизия, Тракия и Македония се калѣха, до като, най-после, следъ Априлското въстание настѣпи руско-турската освободителна война, която завърши съ С. Стефанския миренъ договоръ.

Велика бѣ радостта у всички българи, когато се узнаха границитѣ на С. Стефанска България, но голѣмо бѣ огорчението на македонскитѣ българи, когато следъ малко време се оповестиха решенията на Берлинския конгресъ. Въстанията въ Разложко, Кресненско, Малешевско и Пиянечко, станали непосредствено следъ е Берлинския конгресъ, бѣха общонароденъ протестъ противъ решенията на последния, безъ да трогнатъ никого. Цѣла Македония, тая класическа българска земя, както и източна и западна Тракия останаха подъ турско робство при платоническото обещание, че въ тѣхъ скоро ще се въведатъ реформи за самоуправление, а Моравско и северна Добружа послужиха за размѣнна териториална монета.

Берлинскитѣ конгресъ разпокъса С. Стефанска България и раздоби *българския въпросъ*, който две години по-рано въ Цариградската конференция (презъ 1876 г.) бѣ разглежданъ отъ сѣщитѣ велики сили въ цѣлата негова съвкупностъ като *единъ, български въпросъ*. Въ Берлинъ великитѣ сили създадоха отъ Мизия и южна Добруджа *княжество България*, отъ по-голѣмата частъ на Тракия — самоуправляваща се обласъ *Источна Румелия*, а за Македония, която изцѣло остана подъ турско владичество, — съ чл. 23 отъ Берлинския договоръ, — се предвиждаха реформи за самоуправлението ѝ. По такъвъ начинъ, чрезъ раздробването на общобългарския въпросъ, великитѣ сили създадоха *отдѣленъ, македонски въпросъ*.

Но македонскитѣ българи редъ години следъ освобождението на България живѣеха съ великобългарския доосвободителенъ идеалъ, понасяйки турското робство и жестокоститѣ на Хамидовия режимъ, при който чуждитѣ пропаганди, подпомагани отъ турското правителство, свободно се ширеха изъ цѣлата македонска земя, и, настрѣчени отъ дѣлото на източнорумелийскитѣ революционери, въ името на самозапазването си, на 23 октомврий 1893 год. въ Солунъ туриха основитѣ на Вътрешната македонска революционна организация (ВМРО) съ ясно формулирано политическо вѣрю: *автономия на Македония*. Съ това македонскитѣ българи направиха единъ възходенъ политически завои въ начина за осъществяването на националния си идеалъ, направиха едно отклонение отъ своето великобългарско доосвободително политическо вѣрю.

Трѣбва да се подчертае, че въ *основата си* македонскитѣ въпросъ и сега си остана *български*

въпросъ, защото населението на Македония въ мнозинството си, въ компактната си маса изъ цѣлата македонска земя бѣ българско, защото, чрезъ решението на Берлинския конгресъ великитѣ сили го създадоха *като клонка отъ общобългарския въпросъ*, защото македонскитѣ българи сами се заеха съ разрешението на своя въпросъ, подтикнати отъ *национално съзнание* и отъ закона за *национално самосъхранение* и защото самото българско общество и неговото правителство гледаха на него като на свой *националенъ и териториаленъ въпросъ*. Така само се обяснява популярността на македонския въпросъ срѣдъ интелигенцията и широкитѣ маси въ царството и изблика на съчувствието имъ за поскорошното му разрешение, както и симпатиитѣ на великитѣ сили къмъ него и старанията имъ сѣщо за постепенното му разрешение. Но понеже македонскитѣ въпросъ бѣ създаденъ въ Берлинъ отъ великитѣ сили, поради обстоятелството, че въ Македония се срещаха и преплитаха интереситѣ на тия сили, то той сѣщевременно бѣ станалъ и *европейски въпросъ*. Следъ Берлинския конгресъ Македония изпъкна като областъ, чрезъ която Австро-Унгарската империя трѣбваше да слезе на Бѣлото море или да послужи като размѣнна териториална монета, щото Русия да стигне по сухия пѣтъ до Босфора и Дардонелитѣ, — да излѣзе сѣщо на Бѣлото море; чрезъ македонския въпросъ, тѣзи две заинтересовани велики сили можеха да манипулиратъ въ своята близко-източна политика, както и въ политиката имъ на Балканитѣ. Поради това, на трето мѣсто, македонскитѣ въпросъ изпъкна и като *балкански въпросъ*.

И наистина, следъ Берлинския конгресъ Македония вече стана ябълката на раздора между тритѣ балкански държави — България, Сърбия и Гърция. За българската външна политика разрешението на Македонския въпросъ бѣ не само *националенъ*, но още *държавенъ и териториаленъ*, тѣй като Македония бѣ откъсната земя отъ С. Стефанска България. За Сърбия и Гърция той бѣ сѣмо държавенъ и стопански въпросъ; за туй политиката на тѣзи две държави спремо Македония бѣше чисто империалистическа и съ егоистични тенденции да не би при евентуално освобождението и присъединението на Македония къмъ България, последната се увеличи и наложи своята хегемония на Балканитѣ.

Така, че възприемането и провъзгласяването на автономния лозунгъ отъ страна на македонскитѣ българи не е милолѣтно увлѣчение или настроение, както днесъ въ България мнозина казватъ, а е обективно обмислена, непротиворечаща на общобългарския идеалъ формула, имаща задъ себе формални, политически и национални солидни основания. Конкретно изразени, основанията ѝ сѣ следнитѣ:

1. Че членъ 23 отъ Берлинския договоръ задължаваше Турция да въведе сомоуправление въ Македония, подобно на това въ о. Критъ;

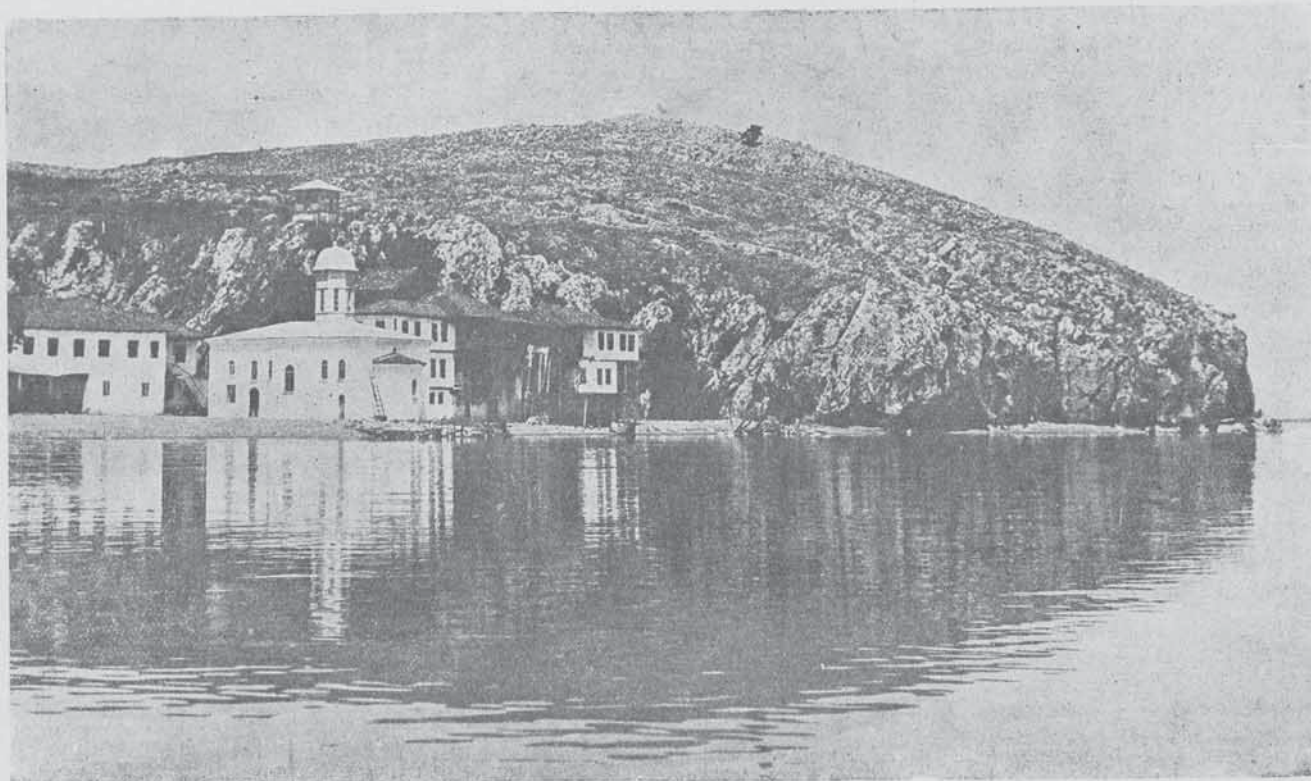
2. Че великитѣ сили — по силата сключенитѣ между тѣхъ и турското правителство договори — имаха право да покровителствуватъ християнскитѣ народи въ Отоманската империя;

3. Че Македония, като закржглена въ географско и етнографско отношение единица, намираща се изцъло въ предѣлитъ на Отоманската империя и заемаща приблизително еднакво пространство съ това на свободнитъ балкански държави — Гърция, Сърбия и България — съ свои две удобни пристанища на Бѣлото море, — има право на съществуване като самостоятелна политическа единица;

4. Че въ самоуправляващата се Македония етническитъ елементи ще запазятъ своята физиономия и свободно ще се развиватъ;

5. Че чрезъ исканата автономия се омало-

Тия бѣха съображенията на основателитъ на Вътрешната македонска революционна организация, когато при турянето на основитъ ѝ възприеха и провъзгласиха *автономния лозунгъ*. Но лозунга имъ не бѣ разбранъ въ неговата ширина и далновидностъ, поради което български държавници и общественици таксуваха водачитъ на революционното движение като *сепаратисти*, а самото имъ движение — за *сепаратично*. Спекулирайки съ тия понятия и правейки съ македонския въпросъ вътрешна партийна политика, нѣколко години следъ основаването на ВМРО създадоха се

Монастирътъ Калище край Охридъ:

щаваха и се отблъскваха претенциитъ и империалистическитъ намерения на правителствата на съседнитъ държави спремо Македония, както и евентуалното имъ споразумение за дѣлежа ѝ

и 6. че чрезъ извоюваното автономно управление на Македония и обособяването ѝ въ самостоятелна политическа единица еднажъ за винаги се премахва ябълката на раздора между тритъ Балкански държави и се стига до последния етапъ за сближението имъ.

условия и се появиха борбитъ между *върховисти* и *централисти* (автономисти), въ основата на които борби лежи *недоразумение*, борба на два политически мирогледа за разрешението на македонския въпросъ — това на свободнитъ българи, носители на доосвободителния великобългарски идеалъ и онова на поробенитъ македонски българи-автономисти.

Хр. Шалевъ

Основаването на ВМРО

(Изъ запискитъ на Иванъ х. Николовъ)

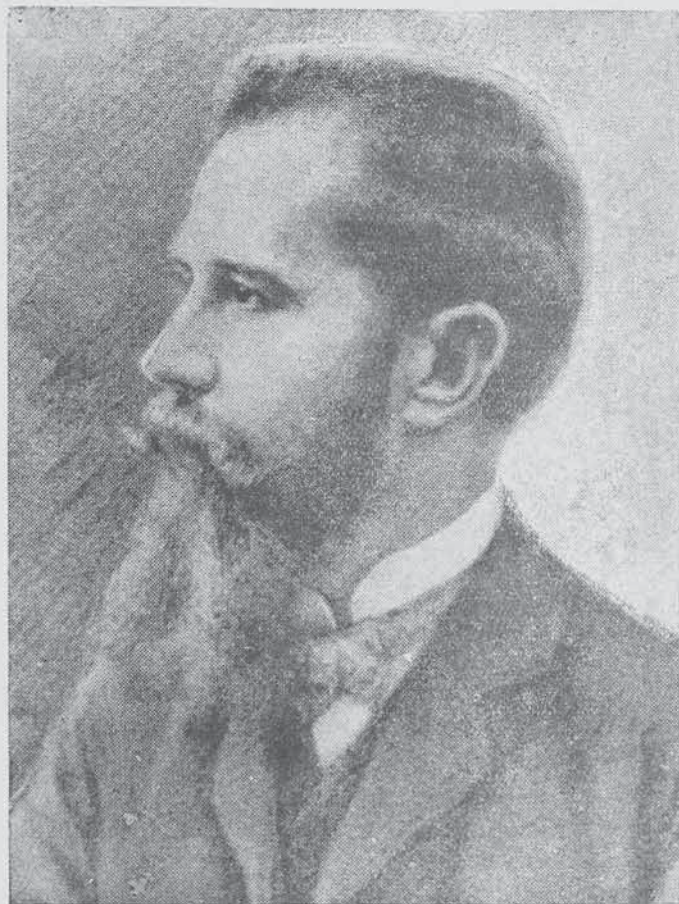
Въ Солунъ заварихъ гражданитъ първенци, раздѣлени на две партии. Едни, — като Насте Стояновъ, К. Г. Самарджиевъ, Ничо Поповъ, Саздо Ризовъ, Т. Мацановъ, Д. Кондовъ и др., които имаха материални връзки съ учебното дѣло въ Солунъ, като доставчици на дрехи, обувки, книги, провизии, превеждане на суми за пансионитъ, ученицитъ и ученичкитъ въ града, — минаваха за „екзархисти“, т. е.

проводници на официалната българска политика и други, — като Никола п. Стефановъ, Дамянъ Петровъ — синове, Саздо Дерменджиевъ, Тодоръ х. Мишевъ и др., които се възмущаваха отъ спекулативнитъ похвати на първитъ, протестираха въ Екзархията по нѣкои нередовности въ пансионитъ и учебното дѣло, — минаващи за хора съ по-самостоятелно схващане по църковно-училищнитъ въпроси въ Маке-

дония. Съ тъй наречената „екзархийска“ партия държеха всички учители, дошли отъ България и учителитъ прилепчани.

За директоръ на гимназията заварихъ Н. А. Начовъ, нѣкогажъ околийски началникъ въ Ихтиманъ въ битността ми учителъ въ Костенецъ, а за главенъ надзирателъ въ пансиона бѣше Д. х. Ивановъ. Колеги въ гимназията ми бѣха: В. Кънчевъ, Петко Машевъ, Андрей Тошевъ, Хр. Мангърровъ, Дим. Матовъ, Благой Димитровъ, Дим. Цоневъ и др.

Пансиона заварихъ въ анархия. Ученицитъ не се покоряваха на надзирателитъ си, не харесваха

Дамянъ Груевъ

храната, чупеха чинии, вилици, ножове, катанци на спалнитъ стаи, за да влизатъ въ тѣхъ, когато желаятъ и пр. Въодушевяхахъ се отъ амбицията да въведа разумна дисциплина, но нѣмахъ подкрѣпата на главния надзирателъ г. х. Ивановъ. Така, въ първия още день на моето дежурство въ трапезарията 10 души ученици дигатъ ржка и заявяватъ, че порциитъ имъ сж малки. Провѣрихъ и се оказа, че на 9 души порциитъ имъ бѣха мзлки. Наредихъ да имъ се смѣнатъ, но на 10-тия не. Следъ това почнаха да ядатъ всички. Въ това време дига се единъ ученикъ отъ съседната маса и ми казва: „Г-нъ надзирателю, трѣбваше да смѣните порцията и на десетия нашъ другаръ, защото, ако порцията му бѣше добра, нѣмаше да заявява“. Отговорихъ му, че нѣма нужда отъ адвокатъ; всѣки ученикъ отговаря за себе си. Ученикътъ се почувствува сконфузенъ и сѣдна на мѣстото си, безъ да възражава повече. Той бѣше бждащиятъ ми другаръ-съидейникъ Д. Груевъ.

Единъ празниченъ день презъ м. октомврий,

седмокласнитъ ученици ми заявиха, че не желаятъ да дойдатъ на черква. Това съобщихъ на главния надзирателъ, който ми каза да не ги заставамъ силомъ да дойдатъ, но следъ черква на тѣхъ закуска (чай) да не имъ се даде. Постжпихъ, както нареди моя колега, но когато следъ черква ученицитъ влѣзоха въ трапезарията да закусватъ, заедно съ тѣхъ влѣзнаха и седмокласницитъ, които, като видѣха, че на тѣхната маса не е сервирана закуска, настанаха се по маситъ на другитъ ученици. Почна се скарване и сборичкване между тѣхъ, Усилията ми да въдвора редъ и тишина бѣха напразни. Тогава се отправихъ къмъ стаята на главния надзирателъ да му докладвамъ и той да вземе мѣрки за въдворяване на реда. Но вмѣсто да ми помогне, той, още като бѣ чулъ шума въ трапезарията, бѣ се приготвилъ да излѣзе отъ пансиона и, на излизане отъ стаята си ми каза да отбележа имената на провинилитъ се ученици и си излѣзна. Това държане на главния надзирателъ ме възмути и още сжщия день си подадохъ оставката отъ надзирателството. Директорътъ въ продължение на три дни идваше при мене и ме молеше да си оттегля заявлението и да продължа работата си въ пансиона, защото, иначе, ще стане въпросъ за постжпката на главния надзирателъ Д. х. Ивановъ. Оттеглихъ си заявлението и продължихъ работата си въ пансиона.

Къмъ м. ноемврий учителитъ, родомъ отъ България, подадоха заявление до директора да имъ се позволи да се хранятъ въ пансиона, като си плащатъ храрата. Разреши имъ се. Хранейки се заедно азъ бѣхъ свидетелъ на постояннитъ имъ подмятания по адресъ на македонскитъ българи, клемейки ги въ слабъ патриотизъмъ — „ке ми дайшъ пари, ке се чинамъ бугаринъ“ и темъ подобни. Азъ имъ изтъквахъ борбата на македонскитъ българи съ чуждитъ пропаганди, която борба е по-интензивна и по-голѣма, отъ колкото борбата на българитъ отъ другитъ български географски области — Добруджа, Мизия и Тракия, но тѣ все продължаваха да осмиватъ своитъ югозападни сънародници, децата на които бѣха призвани да обучаватъ и възпитаватъ.

Единъ день бѣхме излѣзли край морето да приемъ кафе въ кафене „Белъ-вю“. В. Кънчевъ бѣше много словоохотливъ и между другото въ приказкитъ си каза, че той е дошелъ учителъ въ Солунъ да побългари Македония, Много и силно казано. Възражихъ му, че така не трѣбва да се говори и себе си да надценява, тъй като Македония отдавна е българска и че македонскитъ българи отдавна водятъ борба съ рутината; ней и трѣбва просвѣта, каквато всички учители и духовници понастоящемъ трѣбва да прѣскаатъ. Кънчевъ се почувствува засѣгнатъ и отъ тогава почна да ме мрази, до като следъ 5 годишно съучителствуване въ солунската гимназия ме принуди да се откажа отъ надзирателството, а после ме представи въ Екзархията за премѣстване въ гр. Сѣрѣ, за дето не заминахъ и напуснахъ учителството.

Отъ 1888 год. сръбската пропаганда въ Македония засили своята дейность и почна да атакува даже и солунската гимназия. Съ пари и голѣми обещания сръбскитъ агитатори успѣха да заблудатъ около 40 души ученици отъ гимназията и да ги изпрататъ въ Бѣлградъ, които следъ едногодишно престояване тукъ, избѣгаха въ София. Сжщата пропаганда пилѣеше лудешки пари, за да открива сръбски училища навсѣкжде изъ Македония, подкуп-

вайки понѣколко продажни хора отъ всѣко населено мѣсто. Турското правителство и цариградската патриаршия бѣха въ нейна услуга. Знаейки, че въ Македония нѣма сѣрби, тая дейностъ на сѣрбскитѣ агенти ме много възмущаваше. И въ търсенето на сѣрдство за противодействие на тая пропаганда, дойдохъ до заключението, че само една тайна революционна организация ще може да пресече пѣтя на чуждитѣ пропаганди въ Македония и че тя ще е най-сигурата опора за запазването на българщината въ Македония, както и ще подпомогне за духовното и стопанско засилване на населението ѝ. Въ „размишленията си за основаването на революционна организация азъ предвиждахъ, че ще срещна спѣнки отъ хората на Екзархията и отъ самата нея, която въ църковно-училищното дѣло прокарваше централистична политика: тя назначаваше и уволняваше учителитѣ и архиерейскитѣ намѣстници. Поради това азъ почнахъ да търся съмишленици изъ сѣрдата на учителството и гражданството, които изповѣдваха децентралистични възгледи въ нашето църковно-училищно дѣло. Такива намѣрихъ на първо време въ лицето на Петъръ п. Арсовъ и Дим. Цоневъ, а по-късно и д-ръ Хр. Татарчевъ, училищенъ лѣкаръ. На други колеги, родомъ отъ Македония, не разчитахъ, познавайки гледищата и характеритѣ имъ.

Презъ м. май 1892 год. ме настигна на улицата председателя на солунската община свещ. Иванъ Маджаровъ, който ми каза: „Идвамъ отъ конака; бѣхъ отишелъ при валията да го моля повторно да разпорежи да се отвори черквата въ с. Новосело (Солунско), въ която да се черкуватъ екзархисти и патриаршисти, макаръ последнитѣ да сѣ само две кѣщи. На това валията ми отговори: „Аманъ отъ тия ваши църкви и училища. Знай попе, че още 1—2 години ще се мѣчимъ съ васъ Подиръ две години ще ви оставимъ да се хванете за гуша съ гърцитѣ и сѣрбитѣ, а ние ще гледаме сеиръ“. Циничниятъ изразъ на валията Зехни паша ме възмути и решихъ часъ по-скоро да се заема съ основаването на революционна организация. На разположение вече имахъ четирма съмишленици: П. п. Арсовъ, Д-ръ Хр. Татарчевъ, Дим. Цоневъ и Хр. Батаджиевъ. Но смѣтахъ, че сме малцина. При това, азъ искахъ въ нашата сѣрда да има единъ по-авторитетенъ и по-вещъ въ конспиративното „дѣло човѣкъ, какъвто не виждахъ между интелигенцията въ Солунъ, и въобще, въ Македония. За това решихъ презъ ваканцията да замина за София и тукъ сѣрдъ емиграцията да намѣра такъвъ човѣкъ.

Презъ м. юлий 1892 год. заминахъ за София. Тукъ се срещнахъ съ К. Шаховъ и му открихъ плана си, който за подходящъ и авторитетенъ човѣкъ той ми посочи Гоце Дѣлчевъ, още юнкеръ. Шаховъ опредѣли сѣрща въ неговата печатница презъ идния недѣленъ день, когато само юнкеритѣ могли да излизатъ отъ училището. При сѣрщата ни обрисовахъ положението на националното ни дѣло въ Македония, заканата на солунския валия и успѣхитѣ на сѣрбската пропаганда и поставихъ и на двамата въпроса: не е ли време да се основе революционна организация въ Македония? И двамата ми отговориха утвърдително, но поискаха да имъ изложатъ, какви ще сѣ, споредъ мене, основитѣ на тая тайна организация. На зададения ми въпросъ отговорихъ следното:

1) Революционната организация да се основе вътрѣ въ Македония и тамъ да действува, за да

не би гърцитѣ и сѣрбитѣ я таксуватъ като оржие на българското правителство;

2) Основателитѣ ѝ да сѣ мѣстни жители и жители въ Македония;

3) Политическиятъ лозунгъ на организацията да е автономия на Македония;

4) Организацията да е тайна и самостоятелна, безъ па влиза въ връзка съ правителствата на сѣседнитѣ свободни държави

и 5) Отъ македонската емиграция въ България и отъ българското общество да се иска само морална

Иванъ хаджи Николовъ.

и материална подкрѣпка за борбата на македонскитѣ революционери.

Върху изтъкнатитѣ петъ основни положения говорихме цѣли четири часа и напълно се споразумѣхме. По въпроса за авторитетното лице, следъ размѣна на мисли между мене и К. Шаховъ, Гоце каза: „Слушай, г. х. Николовъ, толкова време се мина, нека мине още една година. До година азъ свършвамъ военното училище и нѣмамъ намѣрение да остана офицеръ въ българската армия. Ще се върна въ Македония. Тогава ще дойда въ Солунъ, ще говоримъ по тоя въпросъ и, ако има условия, ще основемъ организацията“. Раздѣлихме се съ Гоцето, като си пожелахме идното лѣто да се видимъ въ Солунъ.

Ваканцията на учебната 1892/93 год. прекарахъ въ Нюшателъ (Швейцария), за да попълна познанията си. Върнахъ се въ София на 30 августъ и веднага отидохъ въ гимназията да узная положението си, тъй като Екзархията ежегодно преназначаваше учителитѣ. Отъ канцеларията ми се съобщи, че съмъ премѣстенъ въ Сѣръ, по докладъ на дирек-

тора В. Кънчевъ. Отказахъ да замина за Съръ и се заехъ съ частна работа — книжарство. Азъ трѣбваше да остана въ Солунъ, защото, както бѣхме се уговорили, трѣбваше да чакамъ да пристигне тукъ Гоце Дѣлчевъ. Известно време бѣхъ заетъ съ извършването на формалноститѣ по откриването на книжарницата: искане и получаване позволително отъ меарифа, наемане магазинъ и правене поръчки на книги и канцеларски материали. На 11 септемврий 1893 год. вече отворихъ книжарницата, като Хр. Г. Дановъ и Д. В. Манчовъ ми изпратиха учебници да продавамъ на консигнация.

Мина месецъ септемврий, но Гоце още го нѣмаше. На 21 октомврий 1893 год., разхождайки се

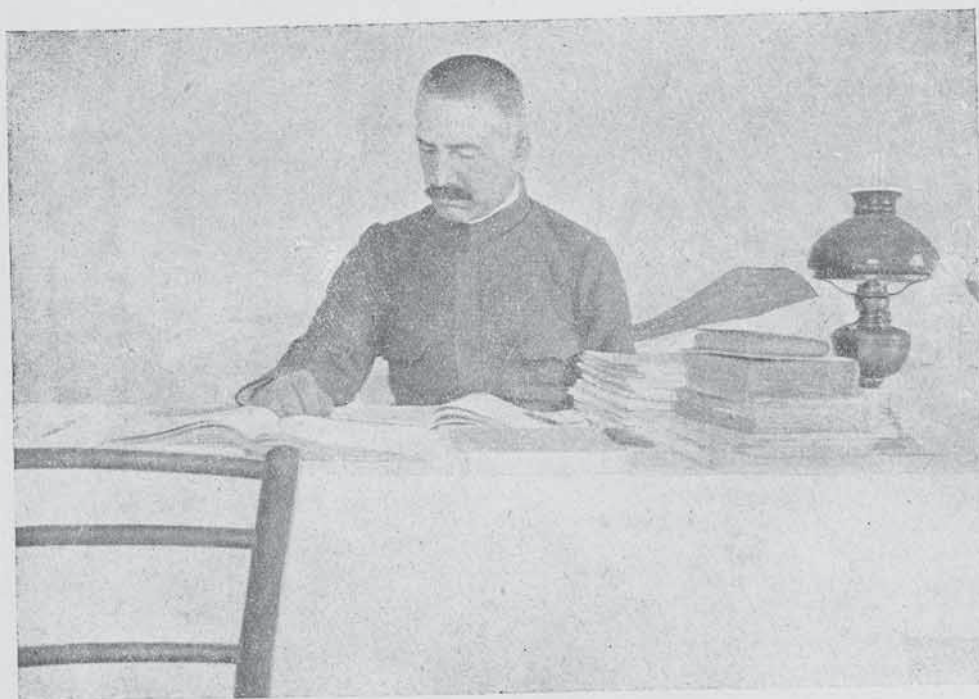
— Други, други кои имашъ предвидъ? — каза А. Димитровъ.

— Абе, азъ имамъ предвидъ и други хора, но не зная дали ще се съгласятъ да влѣзатъ въ организацията. Такива сж напимѣръ: П. п. Арсовъ, д-ръ Хр. Татарчевъ и Хр. Батанджиевъ (Д. Цоневъ вече не бѣше учителъ въ Солунъ).

— Добре, тѣ тримата и ние трима ставаме вече шестима. Нека се срещнемъ шестимата, да размѣнимъ мисли всички заедно.

— Добре! — отговорихъ и опредѣлихъ мѣсто и време за обща среща на шестимата ни.

Въ уреченото време на 23 октомврий 1893 год. въ петъкъ вечерта, всички шестима се събрахме въ квартирата на Хр. Батанджиевъ. Азъ обяснихъ целта на срещата ни: време ли е да се основе революционна организация, каква трѣбва да бѣде нейната тактика и политическо вѣруу, кои ще иматъ право да членуватъ въ нея и отношенията ѝ съ македонската емиграция, която се намира извънъ територията на Македония и пр. Поставенитѣ въпроси бѣха предметъ на разискване отъ шестимата ни, но най-подробно и обширно се излагаше д-ръ Хр. Татарчевъ. На край дойдохме до следното разбиране: 1. Организацията трѣбва да е тайна и революционна, 2. Нейната територия съставлява само Македония въ нейнитѣ географски и етнографски граници, заради това ще се нарича и вътрешна, 3. Въ нея ще членуватъ родени и живущи въ Македония лица безъ разлика на вѣра и народностъ,

Д-ръ Христо Татарчевъ въ работния си кабинетъ.

край морето, срещнаха ме Анд. Димитровъ и Дамянъ Груевъ. Спрѣхъ ме и помежду ни почна следния разговоръ:

— Абе Хаджи, ти какво мислишъ за освобождението на Македония? — запита ме Анд. Димитровъ.

— По тоя въпросъ мисля отъ преди 15 години и докато въ Македония не стане единъ втори Батакъ, тя нѣма да се освободи. А за да си възстане, трѣбва да се основе революционна организация.

— Хайде, тогава, ние тримата да основемъ такава организация.

— Ние тримата сме малко. Трѣбва да влѣзнатъ повече и по-авторитетни хора.

— Че кои смѣташъ да влѣзнатъ?

— Напримеръ, Д. Кондовъ, К. Самарджиевъ и др., които иматъ връзки съ цѣла Македония. (Това азъ казахъ, защото Даме Груевъ работеше въ печатницата на К. Самарджиевъ като коректоръ).

— Остави ги ти тѣхъ — отвърна Д. Груевъ. Тѣ не сж за такава работа. Тѣ знаятъ само да се бъркатъ въ работи, дето е касата на Екзархията и другитѣ субсидии.

4. Политическото вѣруу на организираниѣ македонци е: автономия на Македония и 5. Да се пази самостоятелността на организацията, за да не падне подъ влияние на политиката на правителствата на съседнитѣ свободни държави.

Азъ бѣхъ доволенъ, че всички присѣтствуващи изказаха горнитѣ ясни мнения, които азъ по-рано бѣхъ изказалъ предъ К. Шаховъ и Г. Дѣлчевъ въ София, за това най-малко приказвахъ, но накрая казахъ: „Другари, ние основахме вече революционна организация, но при едно разкритие знаете ли, какви могатъ да бѣдатъ последицитѣ за всѣки единъ отъ насъ? Всички ние можемъ да отидемъ на бесилка. За себе си, азъ ви заявявамъ, че съмъ решенъ да отида до край. Вие какво ще кажете?“ Всички отговориха утвърдително, т. е. че и тѣ сж готови да отидатъ до край. Съ това се свърши формалността за основаването на революционната организация, идеята за която у всѣки единъ отъ насъ е зрѣла по-рано.

За разширението на кръжока и привличане на съмишленици на край решихме всѣки единъ отъ насъ да посвещава въ революционната идея най-близки свои хора въ Солунъ и провинцията.

Съобщава Хр. Шалевъ

Единъ епизодъ изъ въоръженитѣ борби презъ 1880—1881 година

(Изъ споменитѣ на Л. Автовъ)

Следъ осуetyването на Санъ-Стефанския договоръ и влизането въ сила на Берлинския на много мѣста въ Македония се появиха български революционни чети и организации, целящи извоюването свободата на Македония.

Такива революционни чети и организации се появиха презъ 1880 година и въ Западна Македония: въ Прилепско, Кичевско, Дебърско, Охридско и др.

На чело на четитѣ въ Охридско, Дебърско и Кичевско бѣ застаналъ войводата Мицко, а начело на организацията въ гр. Охридъ и тукъ-таме изъ селата, дето имаше организация, бѣха застанали едни отъ първитѣ хора на града и околията.

Младежта въ Охридъ копнѣеше, горѣше отъ желание да вземе и тя участие въ революционното движение. Често се събирахме младежи и всичкитѣ ни разговори се въртѣха все около появилото се революционно движение. Всички мечтаехме да станеме комити и да се биемъ съ турцитѣ за свободата на Македония. При всѣко такова събрание се пѣха юнашки революционни пѣсни:

„Вѣтъръ ечи, Балканъ стене,
самъ юнакъ на коня.

Най-сетне трима отъ тия младежи: азъ, Коста Шокевъ (Котаротъ) и Георги Шекеровъ, решихме да станемъ комити и часъ по-скоро да се озовемъ при четитѣ.

Бѣше чисти понедѣльникъ 1881 година, когато и тримата ние млади революционери съ по единъ само ножъ, скритъ въ пояситѣ ни, напуснахме родители, родни кжци, роденъ градъ и тръгнахме да диримъ четитѣ. Никой отъ домашнитѣ ни не знаеше за нашитѣ намѣрения. Това знаеха само двама-трима отъ организацията въ Охридъ. На домашнитѣ си казахме, че отиваме по работа въ близки нѣкои села.

Рано сутринта ние минахме турскитѣ въ града махали, минахме „Бидобища“ и селата Велгощи и Лѣсковецъ и се отправихме за Дебърца, тамъ да намѣримъ четитѣ и да се присъединимъ къмъ тѣхъ.

Следъ дълго пжтуване, ние прехвърлихме планината Сируля и се озовахме край Слатински чифликъ. Тукъ ни срѣсна бея, чифликчия на селото, придруженъ отъ двама въоръжени сеймени-арнаути и ни запита:

— Кжде одите, бре синко?

— Да ти се много години, ага; тръгнали сме изъ селата да събираме и купуваме изпорци (кожлета отъ зайци и умрѣли агнета).

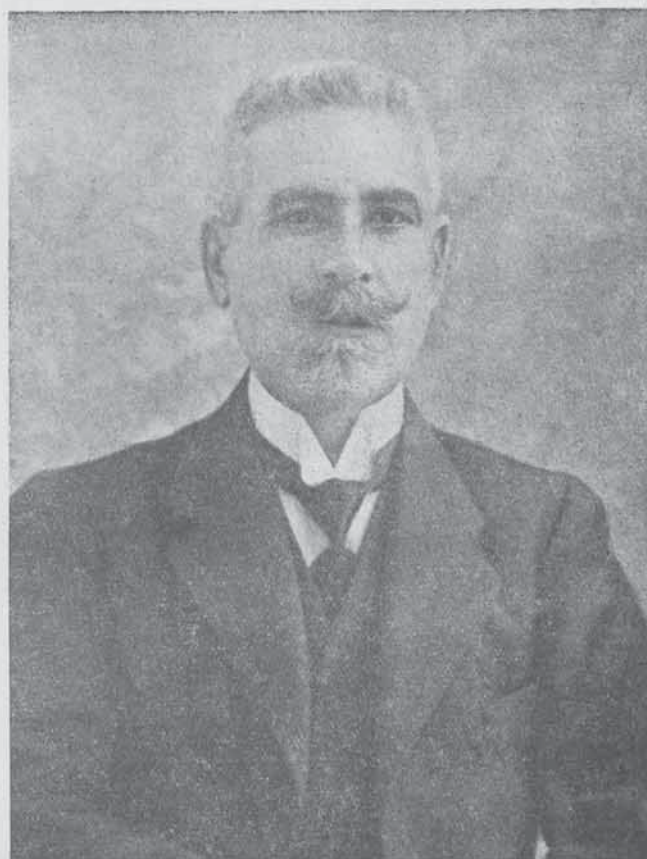
— Арно, арно, синко, вървете съ здраве! — ни каза начумерено бея и си замина.

Минахме следъ това въ лѣво отъ с. Слатино, безъ да влѣзнемъ въ селото и следъ уморително дълго пжтуване се озовахме край селото Жрбино и спрѣхме въ малката кория край селото да си отпочинемъ. Следъ малка почивка, ние се изкачихме по планината и се озовахме при Сливовскитѣ кошари. Тукъ заварихме стария овчаръ дѣдо Насте.

Провизиитѣ за храна, взети отъ дома, бѣха ни се свършили и бѣхме страшно изгладнѣли. Дѣдо Насте разбра това и побърза да ни нагости „съ каквото Господъ бѣ далъ“. Нагости ни съ хлѣбъ и кисело зеле. Следъ като се нахранихме и си отпочинахме, ведно съ дѣдо Насте, слѣзохме въ селото Сливово и се настанихме въ кжщата на моя прия-

тель Христе. Тукъ заварихме търсения отъ насъ герой войводата Мицко съ неговата чета отъ около 15 юнака. Тѣ току що бѣха ужинали и се стѣгаха да заминаватъ. Двама наши приятели сливовци ни представиха и препоръчаха на войводата, на когото цѣлунахме ржка. Следъ това се здрависахме и съ четницитѣ.

Войводата, единъ внушителенъ мжжага, въоръженъ и стегнатъ съ сѣрмени паласки, ни разпита за причинитѣ и целитѣ на нашето идване въ селото

Антонъ Димитровъ.

и явяването предъ него, разпита ни за новини отъ града и за нѣкои членове отъ охридската организация.

Когато му обяснихме, защо сме напуснали града и защо идваме при него, като му казахме, че нашето решение да постѣпимъ четници въ неговата чата е безвъзвратно, войводата се позамисли и ни каза:

— Ехъ, момчета, вие сте много млади и крехки за тая трудна и непосилна за васъ работа; пкъъ отгоре и оржжие нѣмате; за туй ще се върнете по вашитѣ домове.

— За връщане и дума да не става, войводо! По-добре ни заколете, отколкото да не ни приемете, — отговорихме му.

— Добре, ще ви приема, но ако се върнете въ града и отъ тамъ дойдете при менъ съ оржжие.

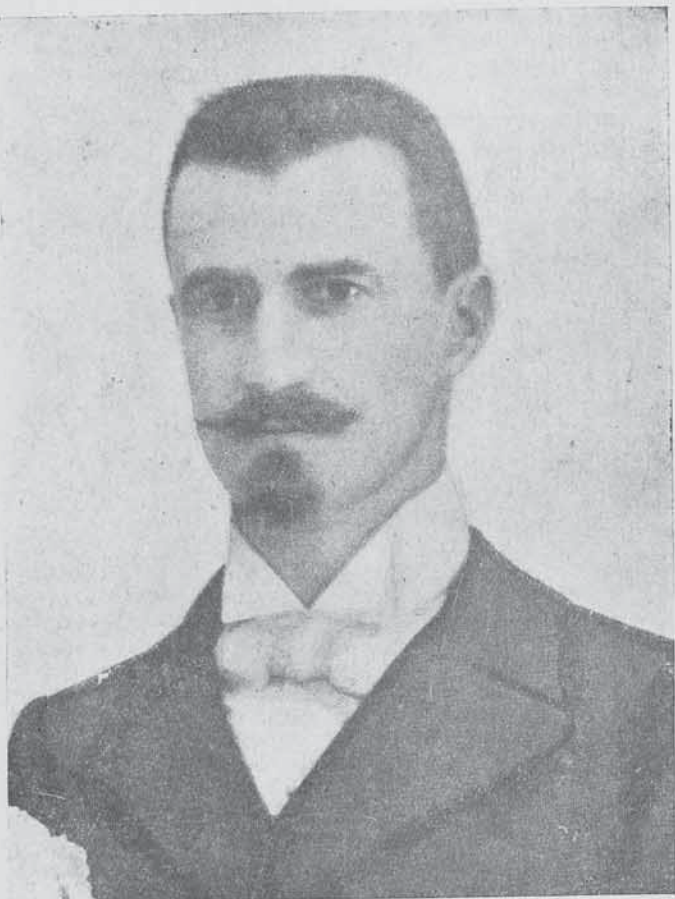
— Да се върнемъ въ града е невъзможно; тамъ оржжие нѣма да намѣримъ. Ако и вие нѣмате за насъ такова, тогава ние ви молимъ да ни приемете

и безъ оружие. Ние се наемаме да убиемъ турци или арнаути и ще имъ вземемъ тѣхното оружие за насъ.

Следъ тия наши решителни думи, войводата ни изгледа внимателно, позасмѣ се и каза:

— Добре, ще ви взема съ себе си. Стѣгайте се за пѣтъ!

Следъ половинъ часъ ние и четниците бѣхме готови за пѣтъ. Куриеръ единъ доложи на войво-

Христо Батанджиевъ.

дата, че пѣтъ за селото Кическа—Бѣлица е свободенъ и ние следъ залѣзъ слънце, въ мрачината напуснахме селото и се отправихме за Бѣлица. На билото на планината спрѣхме за малка почивка и залѣгнахме въ едни готови отъ порано пусии, нѣщо като каменни укрепления. Следъ нѣщо 1 часъ дойде при насъ куриерътъ отъ с. Бѣлица, който ни съобщи, че презъ миналата вечеръ въ селото Бѣлица пристигнала турска потеря отъ около 50 души на чело съ единъ юзбашия. Потерата претърсила всички кѣщи и колиби въ селото, нахранила се добре съ пѣржени кокошки и баници и днесъ на обѣдъ се е върнала обратно въ Кичево.

Следъ това известие, ние напуснахме заетитѣ позиции и се настанихме не много далече въ една ливада, край бистро студено кладенче, обиколени отъ врѣдъ съ висока и гѣста гора. Тукъ наладихме буйни огнове, нахранихме се и легнахме да спимъ и да си отпочинемъ.

Около полунощъ напуснахме ливадата и следъ половинъ часъ бѣхме доле въ селото Бѣлица, дето спрехме въ крайселската кѣща на нашия четникъ-другаръ Георги Илиевъ. Скоро се научиха и селенитѣ въ селото за нешето пристигане. Трима се-

лени се явиха при насъ и доложиха на войводата какво Ильо войвода отъ сѣ Илино, скоро щѣлъ да пристигне въ селото. Той носелъ нѣщо много важно, нѣкакви писма и порѣчки отъ охридския владика дѣдо Натанаилъ, изпратени отъ гр. Кюстендилъ.

До като селянитѣ разправяха това, нашитѣ часови съобщиха за пристигането на двама четника отъ четата на Ильо войвода, пратени нѣщо като предвестници. Двамата четника: Лазо отъ с. Илино и Петрунъ отъ с. Магарево (Битолско) следъ малко бѣха доведени при насъ, а малко нѣщо следъ тѣхъ се вести при насъ самия Ильо войвода съ останалитѣ четници.

Следъ обикновенитѣ въ случая прегръщания, целувки и здрависвания войводитѣ дадохъ заповѣдъ да сѣднемъ и да поприказваме върху организационни работи.

Всички насѣдахме въ стаята: кой кждето свърне и заседанието бѣ открито подъ председателството на нашия войвода Мицко.

Прѣвъ взе думата Ильо-войвода, който разпечата едно писмо на дѣдо Натанаилъ, адресирано до ръководителя на революционнитѣ чети въ Кичевско, Дебърско и Охридско. Писмото бѣ прочетено гласно, за да го чуемъ всички — четници и селяни. Въ писмото си дѣдо Натанаилъ даваше своята благословия на започнатото народно дѣло — освобождаването на Македония отъ турцитѣ, следъ което даваше упѣтвания на войводитѣ какво да вършатъ изъ своитѣ райони, какъ да ги уреждатъ, какъ да събиратъ пари, съ които да се купуватъ пушки, патрони и други бойни материали; съветваше оржжието да се купува отъ мѣстнитѣ турци и отъ Албания, за която целъ да се подкупятъ турци и албанци въ наша услуга и да се уредятъ канали за Дебъръ, Корча, Елбасанъ, Тирана и Шкодра. Съветваше да се пазимъ на първо време и да отбѣгваме срещи и стѣлковения съ турски потери и аскеръ, дорде организацията се разклони навсѣкжде и пр.

Следъ прочитането на писмото и размѣненитѣ мисли по неговото съдържание, войводитѣ дадохъ нѣкои нареждания на дошлитѣ при насъ селяни както и на насъ четниците и сутринъта рано, въ тъмни зори, ние напуснахме селото.

Четата на Ильо войвода потегли къмъ Илиенската плана, а нашата — къмъ Кичевскитѣ.

Изъ пѣтъ, единъ отъ моитѣ другари, — Котаротъ, бѣше се разколебалъ и искаше да напусне четата и да се върне въ Охридъ у дома си. Азъ и дру-

гаря ми Георги Шекерджиевъ не одобрявахме неговото решение, съветвахме го да се откаже отъ него и да остане въ четата; обаче Котаротъ бѣ непреклоненъ, виждайки, че съ своето бѣгство той ще изложи и компроментира насъ и града Охридъ,

Петъръ п. Арсовъ.

решихме съ Шекеровъ да убиемъ въртоглавия Котаръ.

Единъ день, рано сутринъ, тримата охридчани незабълязани отъ никого, напуснахме четата съ намърение ужъ да бѣгаме, а въ сжщностъ, бѣхме решили съ другаря си нея именно сутринъ да извършимъ екзекуцията надъ малодушния ни другаръ, следъ което да се върнемъ при четата.

Следъ като изминахме коколо 300—400 крачки, ние забълязахме пѣтя, водящъ за Кичево, а по пѣтя се движеше човѣкъ въ охридска градска носия. Спрѣхме се настрани отъ пѣтя да видимъ, коя е именно тая личностъ.

Когато пѣтникътъ наближи до насъ, той ни съгледа и позна; познахме го и ние. Той бѣ Коцаревъ — опинчаръ, нашъ съгражданинъ. Щомъ доближи до насъ и се здрависа, той ни каза уплашенъ:

— Треснало, бѣгайте. Въ Охридъ всички хора отъ организацията: — Лимончевъ, Ангеле и Петре Спростанови, Ионче и Зафиръ Бѣлеви, Кръстанъ Кичаецъ, Златанъ, — братъ на владиката Натанаилъ, сж заловени и затворени. Затворени сж и много селяни. Издайникътъ Спиро Бучковъ и васъ е посочилъ на властѣта и тя ве дири. Сакънъ, да не се върнете въ Охридъ, ами бѣгайте, където очи ви гледатъ.

Следъ тѣзи нерадостни вѣсти, ние се раздѣлихме съ нашия съгражданинъ, — хванахме балкана, а бай Коцаревъ — пѣтя за Кичево.

Тая среща бѣше сжdboносна за насъ, а най-много за нашия другаръ Котаротъ. Следъ нѣколко минути ние двамата, азъ и Шекеровъ щѣхме да бждемъ убийци на нашъ другаръ, а Котаротъ не щѣше да бжде между живитѣ. Тая среща и съобщенитѣ на насъ новини отъ Охридъ ни накараха да се замислимъ за нашата сждба, за сждбата на освободителното дѣло.

Ние и тримата бѣхме още безъ оржжие; организацията нѣмаше такова, за да ни даде. Като така, нашето положение въ четата бѣ неопредѣлено; то бѣ дори смѣшно; четници безъ оржжие, единъ видъ слуги. При това, следъ ареститѣ и разкритията сжествуването на организацията бѣ проблематично.

Ето защо, следъ кратко съвѣщание, решихме: и тримата да се невръщаме вече при четата, а да се върнемъ веднага въ Охридъ ношно време, безъ да узнае нѣкой за нашето завръщане, освенъ, разбира се, нашитѣ домашни и веднага да заминемъ за

чужбина. Азъ заявихъ, че ще замина за Бѣлградъ — Сърбия, а двамата ми другари бѣха решили да заминатъ за гр. Корча.

Въ Охридъ стигнахме посрѣдъ нощъ. Влѣзохме въ града предъ Учъ-кале въ Горни-Сарей и всѣки се отправи за у дома си.

На другия день — презъ цѣлия день стояхъ скритъ въ кжщи. Най-сетне, привечеръ рекохъ да излѣзна и презъ Имаретъ и горни-Сарай се озовахъ въ двора на черквата Св. Климентъ.

Тукъ, всичко бѣ тихо. Ученицитѣ отъ училището бѣха отдавна разпуснати. Само учителътъ пѣвецъ въ черквата Св. Климентъ Наумъ Финевъ

Аутопсия на тѣлата на убититѣ отъ Тодоръ Паница видни македонски дейци Борисъ Сарафовъ и Иванъ Гарвановъ, Наоколо сж тѣхнитѣ почитатели и другари, сжщо видни дейци.

и свещеникъ Георги Бъндевъ седѣха на чардака въ двора на черквата.

Щомъ ме съзрѣха, тѣ ме повикаха при тѣхъ. Учителътъ Н. Финевъ, стана правъ, ржкува се съ менъ, горещо ми стисна ржката и ме запита:

— Юначе, — кога се върнахте?

— Нощесъ — му отговорихъ азъ гордо и твърдо. Тогава той ме потупа по рамото и каза на попъ Георги:

— Гледашъ това дете? — Ако всички бѣха такива родолюбци като него, отдавна ние бихме били освободени отъ турцитѣ.

Въ тоя моментъ азъ пораснахъ много и се почувствувахъ гордъ предъ себе си.

На другиятъ день, рано сутринъта азъ напуснахъ тайно родния ми градъ Охридъ и съ кираджията Щерю отъ долната Влашка махла заминахъ за Бѣлградъ, Сърбия.

Ламбо Автовъ.

Петре Мукевъ Шенделъ

Въ предисторията на революционното ни движение, въ епохата на харамитѣ и комититѣ, покрай Гушу Фетаджока, Ангеле Церанецъ, Никола Ковача, Чакревци, Дуковци и др. юнаци въ Крушовско блѣсти съ ореола на доблестенъ борецъ за човѣшки права и съ тоя на мъченикъ-свѣтецъ забравения вече отъ всички Петре Мукевъ Шенделъ.

За да обѣлодея памѣтѣта му срѣдъ насъ, по-старяхъ се да разпитамъ стари хора и се радвамъ, че мога да направя следващия биографиченъ очеркъ.

Шенделъ е роденъ въ с. Кривогащани, Крушовско, и е братовъ синъ на Христо Гюрлуковъ, който е баща на известния бившъ войвода Миланъ Гюрлука. По тѣлосложение — снаженъ, по натура —

буенъ, но сжщевременно разсждливъ, честенъ и справедливъ той е билъ умразенъ на деребенитъ отъ съседнитъ села Алданци и Върбовецъ, съ които неизбежно трѣбвало да се срѣща по полето, изъ пѣтя, на пазаря и въ гората и да се противопоставя на тѣхнитъ золумлуци. Честитъ спрѣчквания съ агитъ още въ ранни години го заставили да напусне бащинъ домъ, за да не бжде убитъ; прибралъ се въ Прилепъ и се поставилъ подъ закрилата на силния и влиятеленъ Селимъ ага, известенъ предприемачъ

Григоръ Д. Божиновъ, единъ отъ членоветъ на околаетския комитетъ и жена му Зица (сега покойница), куриерка на сѣщия комитетъ въ гр. Крушово.

на спяхилъци, и му станалъ сеизинъ. Селимъ водѣлъ Шендела навредъ изъ Прилепско, за да се грижи за коня му, поради което Шенделъ ималъ абсолютната възможностъ да следи золумлуцитъ и разбойничествата на своя господаръ и тия на неговитъ другари и скърцалъ зжби, безъ да може да помогне на своя народъ-мжченикъ. Много пжти се наканвалъ да убие Селима, за да си отмъсти за народнитъ страдания, но той ясно схващалъ, че съ това убийство само ще удвои народнитъ страдания, защото *селимовщината* ще продължи да тормози, плякосва и избива нещастната рая, и за туй се отказалъ отъ намерението си. Следъ дълга борба съ себе си, Шенделъ решилъ да хване гората, за да се бори съ *селимовщината* въ неговата Родина.

Една нощъ, когато господарътъ му се веселѣлъ съ другари въ гостната си стая, Шенделъ се вмъкналъ въ спалнята му, сграбилъ пушката, опасалъ патрондаша, слѣзналъ въ яхъра, оседлилъ силния жребецъ, яхналъ го и изчезналъ въ тъмнината. Из-

вестно време се укривалъ у роднини и приятели, до като турската яростъ по-омекнала и престанали потеритъ да тарашуватъ селата. Следъ това се постаралъ да влѣзе въ връзки съ харамитъ и комититъ въ Тиквешко, Мариховско, Крушовско и Кичевско и успѣлъ да бжде признатъ отъ колегията за съратникъ и вѣренъ другаръ. Първата му сериозна акция е живото му участие въ обира на пощата на пѣтя между Прилепъ и Битоля.

За главно свѣрталище на тоя орелъ служело „Орловото гнѣздо“ — Крушово, кждето Никола Ковача, Мицко и Ицо Кареве, Веле Секула, Боце Бояджия и др. родолюбци знаели какъ да го посрѣщатъ и какъ да го укриватъ. Пребиваването му въ Крушово и въ крушовско повдигнало духа на населението, и младежитъ съ готовностъ му се поставяли на разположение. Прочее, Шенделъ, кждето и да е билъ въ полето, придружавали сж го младежиселяни; а когато е билъ въ Крушово и край него, придружавали сж го крушовски младежи. Защо не си създалъ постоянна чета, не ми е известно. Все пакъ, обаче, името му задавало страхъ срѣдъ турцитъ въ селата Норово, Житоше, Алденци и Върбовецъ, и раята въ тоя край свободно пожела да диша.

Шенделъ притежавалъ всички качества за единъ добъръ за времето си войвода, но нещастieto е тамъ, че той загина въ разцвѣта на младинитъ си, безъ да може да узрѣ напълно и развие своитъ дарби на народенъ водачъ и защитникъ. Твърдо вѣрвайки, че между българитъ въ Крушово нѣма да се намѣри предателъ, на Великденъ (точно коя година никой не можа да ми установи, но се помни, че това е било по време на заговора, известенъ подъ името „Охридско-Крушовска буна“ отъ 1878—1881 год.). Шенделъ съ другаритъ си, чиито имена тогава се пазѣли въ тайна и за туй, вѣроятно, останаха неизвестни, безъ да бждатъ въоржжени съ пушки, отишълъ на „Срѣдъ село“ да се порадва на веселяция се народъ. Последниятъ радостно го посвещналъ и му далъ почетно мѣсто предъ хората. Случили се, обаче, тамъ нѣкои чорбаджии власигъркокани, които забелѣзали страшния за турцитъ комита и веднага съобщили на властѣта. Последната изпратила жандари, които, съвсемъ непредпазливо, се втурнали между множеството да търсятъ комитата и живъ да го заловятъ. Комитата, обаче, благополучно успѣлъ да се измъкне и се отзовалъ на източния край на града. Тамъ, на мѣстността „Плочи“, по случай празника, била инсталирана вѣртележка за децата, а за мжжетъ и, въобще, за семействата била организирана една кръчма подъ палатка. По туй време тамъ имало доста народъ, дошълъ на веселба и разходка. Като забелѣзали Шендела и другаритъ му, нѣкои крушовчани ги предупредили да се пазятъ, защото въ палатката имало четирма жандари, разположени на раж-кафе. Безъ да губи присѣтствие на духа, Шенделъ наредилъ масово народътъ да навлѣзе въ палатката, главно около жандаритъ и да имъ поржчатъ ракия. Въ момента, когато жандаритъ били залисани въ пиене и приятни приказки, Шенделъ и другаритъ му се промъкнали между народа и, по даденъ знакъ, едновременно сграбили пушкитъ на жандаритъ и имъ насочили дулата въ гърди. Настѣпила страшна паника. За да не окървави Великдена, Шенделъ поканилъ смутенитъ жандари доброволно да предадатъ патрондашитъ си и съ миромъ да си отидатъ, което и направили.

Здраво въоръжени, четиримата комити хванали гората и слѣзнали въ манастира „Св. Спасъ“. Скоро, обаче, пристигнала потера и тѣ напустнали манастира и се отправили за с. Тръстеникъ, като се установили въ гората край хайдушката чешма „Камберица“. Но силната потеря вървѣла по стѣпките имъ и скоро ги обсадила. Завързало се кръвопролитно сражение, въ което турцитѣ сж дали четири жертви въ убити и ранени. Раненъ въ лѣвата ръка и дебелиятъ мяса, Шенделъ предвиждалъ печалния край за другаритѣ си и за туй препоръчалъ на последнитѣ да се хвърлятъ на „уджумъ“ и да се спасятъ, кой както може. Планътъ му излѣзналъ сполучливъ — крушовчанитѣ се добрали до селото и се укрили, а Шенделъ се спусналъ по дола, слѣзналъ въ полето и се укрилъ въ собствената си воденица край с. Алданци. Турцитѣ съвсемъ не сж предполагали, че може да се реши да се крие тѣй близо до турски села и при туй въ собствена воденица, поради което потерата го е дирѣла изъ горитѣ. За пребиваването му въ воденицата знаели само чичо му Нешко и братовчедъ му Ристе Гюрдуковъ. Първиятъ е билъ охраната му, а вториятъ се грижѣлъ за храната и лѣкуването му.

Единъ день, когато вратата на воденицата била случайно оставена отворена и Шенделъ, безъ да съобрази нѣкаква опасностъ, се навъртвалъ около воденичния камъкъ, минали сж край воденицата овчарчета турци, забелѣзали сж го и бърже сж отишли въ с. Алданци, кждето сж обадили на първенеца имъ Кьоръ Али. Последниятъ, безъ дори да извести властта въ Крушово, набърза ръка организиралъ потерата отъ своитѣ съселани и отъ другари отъ с. Върбовецъ и обсадилъ воденицата. Тѣкмо въ туй време се връшалъ отъ Крушово съ лѣкарства Ристе Гюрдукъ. Потерата го забелѣзала, познала го и му открила огънь. Той, обаче, успѣлъ да се спаси съ

бѣгство, но Шенделъ — не, защото, като раненъ въ краката, не можалъ да бѣга. Завързало се сражение. Следъ като изстрелятъ и последния си патронъ, Шенделъ се защищавалъ съ пищова и ятагана си. Единъ неприятелски куршумъ пробилъ юнашкото му сърдце и страшниятъ комита склопилъ за винаги очи.

Кьоръ Али и другаритѣ му, смѣтайки, че сж извършили голѣмъ подвигъ, заслужаващъ похвала и награда, отръзали на Шендела главата и я представили на каймакамина въ Прилепъ. Каймаками-

с. Църъ въ Битолския Демиръ-Хисаръ. Лѣвото кръстче показва кжщата и мѣстото, дето стана сражението на Хр. Узуновъ съ турския аскеръ презъ 1905 г., срѣдното кръстче показва гроба му, а дѣсното — черквцата „Св. Атанасъ“.

нътъ, обаче, се ядосалъ много, защо не успѣли живѣ да заловятъ комитата, та не само, че не ги възнаградилъ, ами ги наплѣскалъ хубаво и ги нарекълъ страхопѣзлювци и негодници. Заедно съ Шендела падналъ убитъ и чичо му Нешко. Турцитѣ сж хвърлили тѣлото на Шендела въ ръката, която го отвлѣкла въ с. Кривогашани. Домашнитѣ и съселанитѣ на мченика-свѣтецъ прибрали тлѣнитѣ му останки и сж ги погребали въ църквата „Св. Пречиста“.

Забравенъ борецо, лека ти прѣстъ!

Н. К. Майски.

Предтечи на Революционната организация въ Охридско

Презъ м. м. февруарий и мартъ на 1878 г. се забелязваше едно тайно приготвление за посрещането на рускитѣ освободителни войски въ Охридъ. Въ митрополията (кжщата на братя Костандиновъ Паунчеви) Старѣшината, училищнитѣ и чърковнитѣ настоятели се събраха и се съвѣщаваха за това посрещане. Всички, даже и децата, знаеха, че въ Санъ-Стефано на 19 февруарий се сключи миръ между Русия и Турция. Споредъ очертанитѣ граници на Санъ-Стефанска България Охридъ бѣ свободенъ.

Градътъ ехтѣше отъ пѣсни по случай предстоящото посрещане на рускитѣ войски и освобождението на Охридъ. Пѣсенята „1878-ма год. се освободи отъ Турция българскиятъ народъ беденъ“ се пѣеше въ всѣка кжща. Разнасяха се слухове,

че освободителнитѣ войски вече сж дошли до Велестъ, до Прилепъ, до Битоля, до Ресенъ! Днесъ-утре ще дойдатъ и въ Охридъ! Тръскави, тайни приготвления въ всѣка кжща, безъ никакво разпореждане отъ нѣкого. По интуиция всѣки знаеше, че посрещането трѣбва да стане много по-блѣскаво отъ посрещането на българския митрополитъ Натанаила въ 1874 год. Малки деца едни на други изказвахме си наивно радостта си. Едно момче казваше: „и вуйчо ми Иванъ ке си дойтъ съ рускитѣ войски; той е съ сабя на кърста и се е билъ на Шипка“. Друго казва: „ами и татко ми“, трето — „ами и стрико ми“; четвърто казва: „абе и татка ми чакамъ, нъ . . . мама носи бѣлъ тулбенъ (знакъ за трауръ на главата). Казали й, че татѣ билъ убитъ въ единъ страшенъ бой при Шипка. Азъ...

азъ това не вървамъ; тате ще си дойде съ рускитѣ войски . . . " Детето седна на единъ голѣмъ камѣкъ и отъ радостъ или отъ скръбъ бликнаха сълзи отъ очитѣ му . . . И ние започнихме да плачемъ!

Не следъ много месеци въ Охридъ започна да се пѣе пѣсенъта „Проклета и триклета да бждешъ ти Европо! блуднице вавилонска“. Берлинския договоръ опредѣлилъ Охридъ съ цѣла Македония да бжде подъ робство, подъ Турция!

Презъ 1879, 1880, 1881-та години Охридъ билъ въ революционно настроение. Потикъ на това е било и Кресненското въстание, въ което дѣдо Натанаилъ, Охридския владика, е игралъ важна роль. Това революционно приготвление бѣ открито въ 1881 год. и потушено съ арестуването на гражданитѣ: Златанъ (братъ на владиката Натанаила), Коста Лимончевъ, Наумъ Филевъ, Ангеле Спространовъ, Хр. Моминовъ, Кръстанъ Блажевъ, Коста Мануловъ и Зафиръ Белевъ, сжщо и Христо Поповъ отъ с. Сливово . . .

Зачестиха убийства, грабежи, побоища на българското население отъ страна на турцитѣ, настрѣчавани отъ турската властъ.

Започна емигрирането на много охридчани въ България, главно въ София.

До 1885-та година, до Сръбско-българската война охридчани сж били съ пълна надежда, че скоро ще се осъществи С.-Стефанска България, или най-малко Македония ще се присъедини къмъ Източна Румелия. Следъ тази война, та до 1893/94 год. интелегенцията въ Охридъ: учители, ученици, възрастни граждани подъ будото на просвѣтна дейностъ, въ малѣкъ кръгъ, е имало вече наченки къмъ революционна дейностъ. Презъ ваканцията въ 1885 год. по инициативата на учителитѣ: Никола Пасховъ, Якимъ Дербановъ, Аргиръ Мариновъ, Атанасъ и Христо Маджарови съ възрастнитѣ ученици отъ Солунската гимназия: Антонъ Кецкаровъ, Иванъ Лимончевъ и Левъ Огненовъ (ученикъ отъ Робертъ Колежъ); съ гражданитѣ Климентъ В. Заровъ, Климентъ Шукановъ, Климентъ Малезановъ образуваха ученическо дружество „Св. Климентъ“. Членове на това дружество освенъ много младежи граждани, още и охридчанитѣ ученици въ Солунската гимназия: Георги Стрезовъ, Георги Бѣлевъ, Евтимъ Спространовъ, Иванъ Нелчиновъ, Ахилъ Минджовъ, Георги Балащевъ, Климентъ Карагюлевъ и др. Дейността на това д-во бѣ просвѣтителна и благотворителна и да съдействува за обединението на черковнитѣ настоятелства отъ всѣка черква въ едно общо *черковно-училищно настоятелство* въ полза на учебното дѣло въ града. Нѣколко членове отъ това Дружество: Кл. Заровъ, Кл. Шукановъ, Никола Чудовъ, Якимъ Дербановъ, Анастасъ и Христо Маджарови, Ив. Лимончевъ и Антонъ Кецкаровъ образуваха таенъ революционенъ кружокъ по поводъ закона за *фариитъ* — (Рифатъ-пашовитѣ реформи) — да се преследватъ, убиватъ, залавятъ разбойницитѣ турци и арнаути, които презъ тѣзи години особено много вилиѣха по селата и друмищата. Въ къщата на Климентъ Заровъ казанитѣ личности на 20 юли 1886 година предъ Евангелие, кръстъ и дълга сабя единъ по единъ заклеха се, че ще служатъ на отечеството, като приематъ за сега следното: а) да организиратъ доверени лица въ града и селата; б) да преследватъ разбойницитѣ: Тайр-Толо, Билѣнъ Балансе, Карабаджакътъ и тѣхнитѣ ятаци; в) да съветва населението по никакъвъ случай да не отива въ турски

сждилища. Сждебнитѣ дѣла да се изпълняватъ съ арбитри; г) въ всѣко село да се образуватъ тайни кружоци, които да всеватъ безстрашие срещу турци, били тѣ правителствени; д) въ всѣко село да се отворятъ училища; учителитѣ, както и свещеницитѣ да бждатъ несмѣняеми; по възможностъ всѣко село само да издържа училището си.

За материални срѣдства по издържането на училищата решихме да изпратимъ Кл. Заровъ въ София. Тамъ да образува дружество отъ охридчани. Това дружество да помага за издържането на градскитѣ и селскитѣ училища.

Преди заминаването на Кл. Заровъ за София решиха да направатъ една обиколка въ нѣкои села. Въ края на м. юлий 1886 год. Климентъ Заровъ, Никола Пасховъ, Никола Чудовъ и Антонъ Кецкаровъ обиколиха селата: Д. и Г. Локочарай, Сирула, Куратица, Брежани, Плаке, Свинища, Опеинца и Коселъ. Предлогъ на тази обиколка бѣ да омиватъ въ лековити води сакатия Никола Чудовъ, яхнатъ на едно магаре, а сжщо и да търсятъ ужъ учителско мѣсто въ нѣкое село. Въ разговоритѣ съ селянитѣ ставаше дума за закона за *фариитъ*. Вие сте длъжни, казваха имъ, да помогнете на властѣта, за да се заловятъ разбойницитѣ. За васъ не е мжно да направите това, защото разбойницитѣ не сж хора по-силни и по-умни отъ васъ. Давахме имъ наставлѣния за отваряне на училища, за прекратяване сждебни дѣла. Следъ връщането отъ тази обиколка Кл. Заровъ замина за София съ надлежни пълномощни, потвърдени тайно отъ общината ни.

Климентъ Заровъ заедно съ охридчанитѣ: Анастасъ Талаловъ, Наумъ Каловъ, Коста Сапунджиевъ и др. образуваха дружество; даде поводъ да се повдигне въпросъ, за да се помага и на Охридъ въ учебното дѣло; издаде карта „Охридъ и околѣята“; полученитѣ суми отъ продажбата на тая карта внасяше на дружеството, по после на Митрополията въ Охридъ чрезъ Екзархията. Съ тѣзи суми дружеството помагаше съ книги и учебни пособия учебници за на всичкитѣ охридски български училища; помагаше на училищното настоятелство и пр.

Презъ тѣзи години, отъ 1876. год., отъ дигането на владиката дѣдо Натанаила, та до 1890 год. Охридъ нѣмаше владика, училищата се издържаха отъ черковно-училищното настоятелство. Общината, Митрополията се управляваше отъ екзархийски намѣстникъ и бѣше въ конфликтъ съ Екзархията по вкадишкия въпросъ. Охридчани искаха за охридски владика Методия Кусевъ, а Екзархията наложи Синесия, който дойде въ Охридъ едва въ 1890 год. а въ 1891 год. се замѣсти съ владиката Григория.

Отъ 1885 год. до 1893/94 год., откато се изгуби надеждата за С.-Стефанска България у интелегенцията, въ учителството въ гр. Охридъ, както и въ други градове зрѣеше една идея за едно сериозно организиране, но още нѣмаше обща връзка, опредѣленъ планъ. Да се простимъ съ С.-Стефанска България, — това бѣше сърдцераздиращо. До вчера, до 1878 година отъ Тулча до Охридъ, отъ Нишъ до Цариградскитѣ стени, отъ Дунавъ до Бѣло море и отъ Черно море до Дринъ, българскиятъ народъ, макаръ подъ робство, съставляваше една единица съ свой културенъ и църковенъ центъръ Цариградъ.

Да бждемъ безразлични къмъ появилата се сръбска пропаганда, подпомагана отъ турската властъ, това бѣ ужасъ за народната ни гордостъ;

да бждемъ търпеливи и да се осланяме на думитѣ: „така ни било писано“, всѣки денъ да виждаме братски трупове, пронизани отъ турски куршумъ безъ никаква причина, просто за удоволствие, — това бѣше за насъ гавра непоносима, нечовѣшка; да слушаме старитѣ да приспиватъ пеленачетата съ думитѣ: „Малчи—идатъ турци“; да слушаме нѣкой старчески наставления: „не дигай ржка на турчинъ, защо кукята ще ми затворишъ“ — това бѣше голѣма болка въ сърдцата ни. Въ 1887 год., когато имаме наченки отъ революционенъ духъ, единъ турчинъ въ махалата „Воска“ уби видния ни гражданинъ Заре Пармаковъ просто за удоволствие, безъ никаква причина. Едва можахме да склонимъ гражданитѣ за единъ протестъ предъ влиятѣ въ Битоля.

Повечето отъ класнитѣ учители, активнитѣ членове на Дружеството и тайната група, за уч. 1889/90 год. бѣха премѣстени въ други градове. Антонъ Кецкардовъ бѣ премѣстенъ въ Битоля, учителъ въ IV-рокласното мжшко училище; скоро Никола С. Пасховъ бѣ премѣстенъ въ Дебъръ; Никола Чудовъ въ Галичникъ и пр. — Ученическото д-во „Св. Климентъ“ престана да съществува. Смѣткитѣ и архивата, следъ пристигането на Кл. Заровъ отъ София, се предадоха на митрополитъ Григорий, следъ като бѣха прегледани отъ Екзархийския инспекторъ Василъ Кънчевъ. Това Д-во изпрати специално Кл. Заровъ въ Бѣлградъ да съдействиува да напуснатъ Великата школа наши съотечественици, между които бѣше и Дамянъ Груевъ.

Вмѣсто ученическото дружество „Св. Климентъ“ се основава (1892 год.) *недѣлно училище*, което скоро следъ 1894 година играеше важна роль въ Охридското революционно началство.

Основаването на революционната организация въ Охридъ.

Съ основаването на Револуционната организация въ Битоля веднага презъ сжщата 1894 година се поставиха основи на такава и въ Охридъ. Въ Охридското револ. началство влизаха: Д-ръ Георги Николовъ, Левъ Огненовъ, Никола С. Филипчевъ Александъръ Чакъровъ (отъ Струга), всички жи, тели отъ сжщия градъ. Последователно въ следующитѣ години до 1900 год. влизаха въ Началството и бѣха въ близки връзки съ него: Христо Узуновъ, Кирилъ Пърличевъ, Лука Групчевъ, Иванъ Групчевъ, Климентъ Заровъ, Атанасъ Каневчевъ, Методи Патчевъ, Андрей Христовъ (отъ Велесъ), Борисъ Проевски (отъ Ресенъ) и други. Всичкитѣ тѣ бѣха въ връзка съ учителитѣ въ околията, съ револ. начальства.

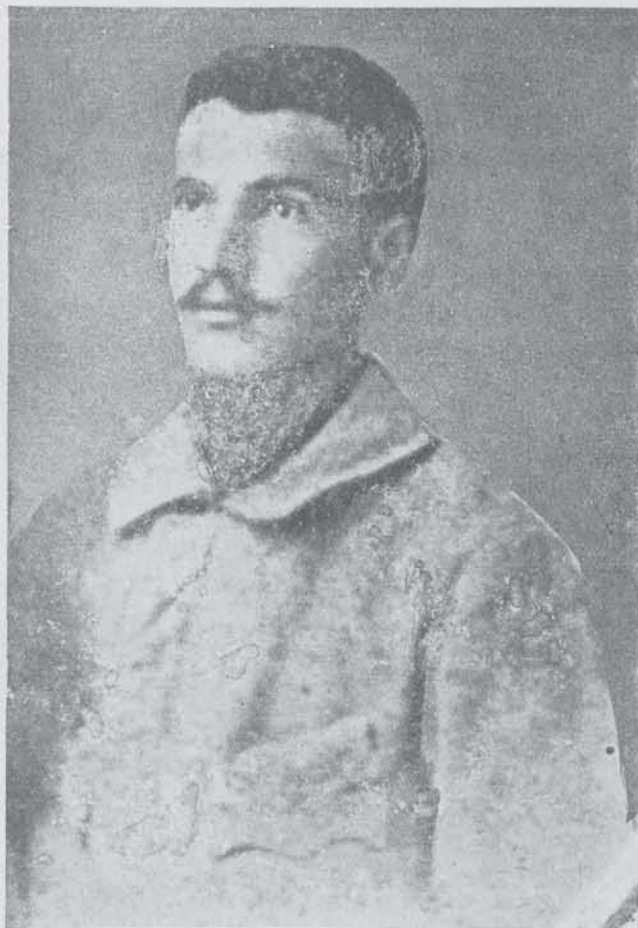
До 1898 год. не можеше да се усѣти, че и въ Охридъ има Револуционно началство, което работи за единството и сплотяването на населението за освобождаването на Македония.

Презъ тѣзи години сръбската пропаганда въ лицето на 2-ма сърбомани подъ съдействието на турската власт, съ подкупи искаше да създаде сърбоманско гнѣздо въ града и да руши единството на гражданитѣ. Револуционната организация разгнѣвена отъ пакостнитѣ постѣпки главно отъ сиббския агитаторъ и турски шпионинъ Димитъръ Гърдановъ, реши последния да бжде убитъ.

На 6 августъ 1898 год. Димитъръ Гърдановъ бѣ убитъ отъ Методи Патчевъ. По съмнение за това убийство бѣха арестувани въ Битолския за-

творъ: Методи Патчевъ, Кирилъ Пърличевъ, Хр. Узуновъ, Иванъ Групчевъ. Последнитѣ следъ нѣколко месеца бѣха освободени, а М. Патчевъ по съмнение бѣ осъденъ на три години строгъ тъмниченъ затворъ въ Битоля.

Следъ това събитие Револуционната организация въ Охридъ и Охридско започна да се шири. Голѣмата частъ отъ младежъта бѣха въ редоветѣ на десетническитѣ групи. Въ повечето села учите-

Янко Василевъ-Чука отъ с. Осничани въ Костурска Костенария; билъ е четникъ въ четата на войводата Андрея Газеповъ отъ гр. Рѣсенъ. На 15. V. 1904 г. Андрея Газеповъ води голѣмо сражение съ многоброенъ турски аскеръ въ мѣстността „Сенокосъ“ на Рила Планина, въ което пада убитъ войводата, и биватъ ранена трима четници, между които и Янко Василевъ-Чука.

литѣ започнаха да уреждатъ Револуционни селски началства.

Презъ 1901—1903 години Револуционното началство се състоеше отъ лицата: Антонъ Кецкардовъ, Наумъ Анастасовъ (Цвѣтиновъ), Хр. Узуновъ, Наумъ Чакъровъ (лондра), Левъ Огненовъ, Наумъ Златаревъ и Спиро Сарджовъ. Следъ арестуването отъ турската власт на Хр. Узуновъ въ началството бѣ членъ Иванъ Нелчиновъ. Подъ ръководството на Началството презъ последнитѣ три години започна усилено да се организира цѣлото население въ града и околията въ боево, сждебно и финансово отношение. Съ боевитѣ сили, състоящи се отъ 105 явни четници и около 3000 селски и градски милиционери, околията ни бѣ въ пълна смисълъ на думата, държава въ държава. Сждебниятъ институтъ извършваше всичкитѣ сждебни процеси и

съ това анулирваше напълно официалният турски съдилища. Организираха се във всяко село селски началства (тайни общински управления). Селата засилиха производството, въведоха икономии в носии, служене деня, годявки, сватби и пр. Селата се противопоставиха и се освободиха от непоносимите гощавки — „дишъ параси“ срещу разни турски и арнаутски професионални разбойници, поляци и таксилдари (бирници).

Началството, придържайки се към основния принцип на организацията — *автономна Македония безъ разлика на възра и народност* — напращаше дейността си да приеме въ организацията и власи, и арнаути, и турци. Въ тази насока

Дойдатъ ли болни четници въ града, тѣ сж по дѣ грижитъ на градскитъ групи. Медицинската помощъ и прислуга бѣха предоставени на опредѣлени мъжки и женски групи. Дойдатъ ли въ града селяни, селянки и кираджии, всѣки си знае станцията и връската, за да предаде тайната поща или да вземе за четитѣ онова, което е потребно. Смирено, невинно тѣ се връщатъ пеша, или на магаре, или на конѣ. Какво, обаче, има въ тѣхъ или въ самаритѣ, това е „не знамъ“.

Нѣкои отъ Началницитѣ пѣкъ виждашъ облечени въ селски дрехи, съ овжглени лица, каратъ коне съ праздни чували, минаватъ презъ чаршията и се отзоваватъ въ горитѣ при четитѣ; а после

връщатъ се като овчари, каратъ овце за проданъ на пазаръ въ Охридъ. (Нелчиновъ, Наумъ Цвѣтиновъ и др.).

Кой сж началницитѣ? Всѣки казва незнамъ. Началницитѣ се представятъ въ групитѣ като десетници и даватъ разпорежданията на Началството.

Цѣлото градско и селско население бѣше посветено въ дѣлото и влизаше въ групи мъжки и женски, изпълняваше възложената му работа и винаги бѣше „очи и уши“ за движението на аскера и за всѣко действие противъ организацията. До появяването на наши чети въ охридско, селата бѣха обирани, облагани съ голѣми данѣци отъ разни турски и арнаутски професионални разбойници. Подобни данѣци достигаха до 100—200 хиляди гроша. Много селяни и гражданни биваха убивани

по улицитѣ, въ чаршията, въ селата, въ домоветѣ имъ. Пѣтътъ Охридъ—Ресенъ, планината Петрино, шосето за Ресенъ бѣха оросени съ много невинна кръвъ. Разбойницитѣ: Шайнче, Аличе, Тайръ-Толо, Биланъ-Баланса, Карабаджака и много други бѣха страшилище за цѣлото население. Съ появяването на нашитѣ чети много отъ разбойницитѣ, поляцитѣ и тѣхнитѣ ятаци бѣха избити, а други доброволно се прибраха въ своитѣ селища. Турскитѣ чифлигари се държаха въ респектъ отъ нашитѣ терористически групи и чети, прекъсна се ангариата и робуването на раята. Въ 1902 и 1903 година се дойде до положение турскитѣ чифлигари да бждатъ подъ покровителството на четитѣ, за което чифлигаритѣ ги подмагаша съ храна. Мирното турско население се покровителствуваше, нито единъ турчинъ не бѣ убитъ безъ законна присжда. За всѣко убийство и злоупотреба въ връху българинъ, четитѣ отмѣщаваша, а мирното население правѣше демонстрации, оплаквания до валията и консулитѣ въ Битоля. Въ 1903 год. 18 февруарий бѣ убитъ гражданинъ Наумъ Фортмаровъ. Въ знакъ на протестъ гражданитѣ държаха чаршията затворена една седмица; изпратиха протестъ до Султана, до Хилми паша и до валията; направиха демонстрация предъ Хюкюмата и Беледието. Отвори се чаршията следъ като се залови и арестува убиецѣтъ Далипъ и се уволни почти цѣлото хюкюматско дѣйре (персонала).

Тактиката на Охридското началство бѣ: да кали

Кжтъ отъ Пиринъ планина.

началството имаше успѣхъ. Преданни арнарти и турци съдействуваха въ доставянето на пушки, патрони, гилзи, барутъ и др. Градецътъ Поградецъ и селата покрай Охридското езеро бѣха главнитѣ доставчици на оржжия и припаси. Презъ тъмнитѣ нощи безстрашнитѣ охридски чунари (лодкари) рибари: Климентъ Рилковъ, Янко отъ „Елена, Грунчеви, Банджови, Маслови, Зарови, Кузманови, Томеви, Каневчеви, Бакалови и др. съ своитѣ десетари и ръководители: Атанасъ Каневчевъ (беготъ) и Хр. Пармаковъ, придружавани начесто и отъ членове на началството, кръстосваха Охридското езеро. Отъ югозападното прибрѣжие на езерото донасяха оржжие въ северо-източното прибрѣжие. Лазурното езеро, осѣнено отъ върха на „Галичица“ и Мокренскитѣ планини, пазеше нашитѣ гребци. Селскитѣ чети, предизвестени, чакаха охридскитѣ „лебеди“ при с. и. брѣгъ при мѣстността „Пандзиръ“ подъ селото Койнско, взимаха оржжието, и съ чудна скоростъ пренасяха го по селата въ Езерския районъ, Горна и Долна Дебърца, Малесия, Дримъ колъ. Настъпи ли день, учителътъ е между ученицитѣ, рибарѣтъ на рибарницата, чунарѣтъ пренася пжтници до Струга, до Подградецъ и обратно. Освежени, ободрени отъ нощнитѣ успѣхи, тѣ по усилено работѣха презъ деньтъ за своето препитание. Облагн, заплати за нощния трудъ бѣха немислими, това бѣше въ редѣтъ на нѣщата, това бѣше за святото дѣло.

населението за самоотбрана и безстрашие, да се въоръжава и обучава, да бойкотира турските сждища, и до колкото е възможно, да не плаща даже и законния данък на турската власт; да прави демонстрации срещу беззаконията и пакостните постъпки на чиновници, спахии, поляци и разбойници. Крайната цел при война срещу Турция бѣ да се дигне вазтание, за да се събори Хамидовия режимъ.

Четнишко движение въ Охридско

Презъ организационниятъ периодъ имаше терористически групи, които извършваха задачи възложени имъ отъ Началството, и после връщаха се на своята легална работа. Презъ пролѣтѣта на 1901 година, на 14 май дойдоха въ Охридско трима наши селяни, пристигнали отъ България, предварително обучени въ военно изкуство. Тѣ бѣха: Деянъ Димитровъ, Милушъ Богдановъ и

Миладинъ Голевъ. Първитѣ двама бѣха родомъ отъ с. Лактине, а последниятъ отъ с. Жрбиново. Тѣ дойдоха безъ оружие съ паспортъ, като легални граждани, но съ предназначение да влѣзатъ въ съставътъ на Охридска редова чета.

Охридското началство взе надлежитѣ мѣрки да мобилизира първата си чета. Дрежи, оружия изпрати въ манастиря „Св. Петка“; отъ Битоля скоро дойде и войвода изпратенъ отъ Окржниятъ комитетъ. На 23 юний 1901 следъ обѣдъ Охридското началство заедно съ нѣколцина десетници мѣже и жени отиватъ въ манастира „Св. Петка“ на поклонение като легални граждани. Тамъ бѣха скрити гореозначенитѣ четници войводата Тале Горановъ, Славчо Смилевчето, Цвѣтко Стояновъ отъ с. Ябланица, доведени отъ Никола Костончиевъ. Облѣкоха се съ нови четнишки дрехи поставиха си всичко четнишко съоръжение и влѣзоха въ черквицата.

Ан. Кежаровъ

Христо (Ичо) Траяновъ

На 30 декемврий 1935 г. се помина нашия другаръ-илинденецъ Ичо Траяновъ. Покойниятъ е роденъ на 10. XII. 1876 г. въ с. Тушилово, Енидже-Вардарско. Разположението на родното му село на пѣтя между Гумендже и станция Гумендже, по който ежедневно отъ сутринъ до вечеръ минаватъ постоянно пѣтници, както и представляващъ удобенъ почивенъ пунктъ на четитѣ, минаващи презъ Циганската вардарска клисура за юго-западна Македония, способствуваше населението на това село да е съ будно национално съзнание и масово да вземе участие въ революционнитѣ ни борби.

Още малтъкъ, Ичо се запознава съ живота на минаващитѣ презъ селото и често квартируващи въ или около него чети и, когато вече пораста, става четнически куриеръ. Като такъвъ го заварва Илинденското въстание. По-късно, презъ 1905 г. Ичо става нелегаленъ и се присъединява къмъ четата на Апостолъ Петковъ, а следъ убийството на последния той е такъвъ въ четата на Ичко Димитровъ Гюпчевъ, съ който взима участие въ сраженията на 12. IX. 1912 г. въ с. Крива и на 24. X. с. г. при в. „Байрацитѣ“ на Паякъ-планина. Сжщо като четникъ въ четата на Ичко Димитровъ той взима участие презъ 19. и 20. VI. 1913 г., и 6—17. VII. с. г. при и около Валандово.

Презъ време на голѣмата война Ичо Траяновъ съ свои другари участвува въ партизанскитѣ отряди на Ив. Караджовъ и съ честитѣ си минавания въ тила на неприятеля донасяше ценни сведения за разположението на неприятеля въ Паячкия секторъ.

Следъ голѣмата война Ичо, заедно съ цѣлото си семейство, се установи на постоянно мѣстожителство въ София, издържайки семейството си съ заплатата като полски пазачъ.

Съ основаването на Илинденската организация, Ичо Траяновъ се записва за нейнъ действителенъ членъ и членъ на посмъртната каса и си остана редовенъ до смъртта си. Като членъ въ организацията ни той винаги е билъ на нейни услуги, взимайки участие въ събранията, вечеринкитѣ, утрата и всички други организационни начинания.

Да бѣде вѣчна твоята паметъ, Богъ да те прости добрий нашъ другарю!

Драмчевската афера

(Споменъ)

На 22 мартъ 1905 г. четата на Цено Куртевъ, състояща се отъ 18 души, бѣ пристигнала въ с. Драмче, качанско. Пренощувала въ селото, преди съмване тя напусна селото, но вънъ отъ него попадна на турска засада, безъ да има възможностъ да се избави. Всички четници заедно съ селскитѣ пѣларинъ-куриеръ бидоха избити и архивата заловена. Не следъ много шифъра на писмата бѣ откритъ и отъ 23 априлъ с. г. почнаха арести на по-видни качански граждани. Залавянето продължи до 27 с. м. Арестувани бѣха: х. Лазаръ х. Серафимовъ отъ Тетово, директоръ на качанската прогимназия, попъ Теодосий, Станчо Коцевъ, Тодоръ Наконъ, Григоръ Трендовъ (сега дяконъ Трендовъ), Мите Цековъ, Йорданъ Георгиевъ-Шишко, Сандо Пикалеца, Александъръ Бобчевъ — всички отъ гр. Качани, Си-

меонъ Вълкъвъ отъ с. Тракане, Дамянъ отъ с. Пантелей, Димко Евтимовъ отъ гр. Шипъ, учителъ въ гр. Качани и др., — всичко 18 души. Следъ първия разпитъ четирма отъ арестуванитѣ бѣха освободени, останалитѣ 14 души бѣхме задържани въ Качанския затворъ до 30 май. На следния день бѣхме закарани въ гр. Шипъ, като, минавайки по улицитѣ, цѣлото гражданство бѣ излѣзло да ни изпрати. Ние, арестантитѣ бѣхме бодри и пѣхмемъ пѣсенята „Не плачи майко, не тъжи“, въпрѣки забраната на стражаритѣ. Пѣтувахме съ наети отъ насъ файтони.

Въ Шипъ пристигнахме на 31 вечеръта, но стражата ни свали отъ файтонитѣ, вързани единъ за другъ по двама и ни заведе въ Шипския затворъ, минавайки по турскитѣ криви улици. Когато минавахме

моста на р. Отиня, която раздѣля града, щипски граждани, които ни срещаха, любипитствуваха да узнаятъ кои сме и ни поздравяваха. Въ трема на Щипското управление ни се каза, че тукъ ще пренощуваме и на следния денъ ще продължимъ пътя за Велесъ. Но готвейки се да си отпочинемъ отъ дългия пътъ, внезапно ни се съобщи, че още вечеръта ще продължимъ пътя за Велесъ. Съ файтони продължихме пътя и седящия въ файтона стражаръ ми обясни, какво, внезапното тръгване отъ Щипъ се дължи на опасението на правителството да не би щипскитъ граждани при заминаването ни на другия денъ устроятъ демонстрация.

Пътувайки по Овче поле по пътя срещнахме турски офицеръ — „Аркенарпъ Забити“, който ни разпита, почерпи ни съ по една цигара и ни пожела скорошно освобождение. Близко до с. Сарамзалино посрещна ни група войници и стражари, които ни взеха, а съпровождащитъ ни до тукъ се върнаха

въ Щипъ. Въ Велесъ пристигнахме вечеръта и стражата ни заведе на гарата. Направи се справка за пристигането на влака и дали ще можемъ да бждемъ качени въ влака за Скопие. При получения утвърдителенъ отговоръ следъ пристигането на влака заминахме за Скопие, кждето бѣхме настанени въ статитъ на предварителния затворъ. Следъ престояване известно време бѣхме извикани въ окръжния сждъ, въ който за случая присѣствуваха австрийския и руския консули. Сждътъ освободи четирма наши другари, а 10 души осжди на строгъ тъмниченъ затворъ. Следъ осждаването ни заведоха ни въ „Коршумни ханъ“. После бѣхме премѣстени въ новия затворъ при „Калето“, кждето се помина другаря ни Симеонъ Вълковъ, а х. Лазаръ х. Се-
рафимовъ се побърка.

На 11 юлий 1908 г. при обявяването на „Хуриета“ бѣхме освободени и затвора напуснахме следъ 5 дни, на 16 юлий с. г.

Д. Евтимовъ

ОКРЪЖНО № 106.

отъ 23. I. 1936 г.

Ржководното тѣло на Илинденската организация съобщава, че на 30 декемврий 1935 година се помина действителния и редовенъ членъ на посмъртната каса **Христо (Ичо) Траяновъ**. Съ неговата смъртъ Организацията обявява 131-ия смъртенъ случай и поканва членоветъ на посмъртната каса да внесатъ 10 левовата си вноса.

Отъ Ржководното Тѣло.

До г. г. читателитъ.

Съ настоящата книга сп. „ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ“ встѣпва въ VIII годишнина.

Списанието и презъ настоящата си годишнина ще продължава да служи като архивъ за борбитъ, които македонскитъ българи водиха съ деспотичния режимъ на Хаида.

Списвано на популяренъ и достѣпенъ за широката читающа публика езикъ, редакцията на сп. „ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ“ се надѣва, че то ще проникне въ кждитъ на всички родолюбиви семейства и че ще бжде четено отъ възрастни и маловъзрастни, за да се въодушевяватъ отъ идеалитъ на нашитъ възражденци.

Цената на списанието остава сжщата: 120 лева за България, 200 лева за Европа и 2 долара за Америка.

Отъ Редакцията.

До г. г. абонатитъ.

Редакцията на сп. „ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ“ поканва г. г. абонатитъ, неплатили абонамента си за минали годишнини, да се издължатъ въ най-скоро време направо въ Организацията или на опълномощенитъ отъ последната инкасатори — М. Пановъ и Ал. Развигоровъ.

ИТАЛИАНСКА И БЪГАРСКА ТЪРГОВСКА БАНКА

ЦЕНТРАЛА СОФИЯ

Клонове: Пловдивъ, Варна и Бургасъ,

Капиталъ: Лева 40,000,000. — Резерви: Лева 22,000,000. —

Телеграфически адресъ: БУЛКОМИТЪ. Телефони: 127, 1055, 1472

Основана отъ БАНКА КОМЕРЧИАЛЕ ИТАЛИЯНА

Капиталъ: Ит. лири 700,000,000.—

116 Клона въ всички занаятчийски градове въ Италия
Клонове въ Лондонъ, Нью-Йоркъ, Цариградъ, Измиръ

**Афилиации въ Австрия, Гърция, Египетъ, Мароко,
Ромъния, Унгария, Франция, Швейцария, Югосла-
вия, Северна и Южна Америка**

Всички видове банкови операции

Наемане на касетки („SAFES“)

**Проданба и изплащане, безъ никаква комисионна на „TRA-
VELLERS'CHEQUES“ (пътнически чекове) издадени отъ
БАНКА КОМЕРЧИЯЛЕ ИТАЛИЯНА.**

347—7—200

СОФИЙСКА ПОПУЛРНА БАНКА

ЦЕНТРАЛА УЛ. Ц. КАЛОЯНЪ № 1 — КЛОНЪ ЮЧЪ-БУНАРЪ.

Капиталъ и резрви 42.000.000 лв.

Пласменти 110.000.000 лв.

Влогове 100.000.000 лв.

Извършва всички баннови операции.

346—39—200

Чиновническо кооперативно сп.-застрахователно Д-во

Клонове: ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ, ЗЛОПОЛУКА.

Извлечение изъ отчета на дружеството за операциятѣ му
презъ 1935 година

Клонъ ЖИВОТЪ

Застрахованъ капиталъ по клонъ Животъ	1.500.000.000
Новосключени застраховки Животъ презъ 1935 г. (включително частта отъ „застраховки за снаб- дяване съ жилища“	200.000.000
Изплатени загуби	49.000.000
смертни случаи	11.000.000
изтекълъ срокъ	30.000.000
откупени полици	8.000.000

Клонъ ПОЖАРЪ

Новосключени застраховки презъ 1935г. съ премии	3.500.000
Събрани премии по нови и стари застраховки . .	11.000.000
Изплатени щети отъ пожари	1.500.000

Клонъ ЗЛОПОЛУКА

Новосключени застраховки презъ 1935 г. съ премии	200.000
Събрани премии по нови и стари застраховки . .	650.000
Изплатени щети отъ злополуки	45.000

Резерви и фондове къмъ 31. XII. 1935 г.

Резерви и преносъ премии по тритѣ клона, запасъ
фондъ по тритѣ клона и фондове: благотворите-
ленъ, предвидливостъ, несъбираеми вземания и др. 526.000.000

Отъ 1 августъ 1935 год., въ съдружие съ Учителската взаимооси-
гурителна и спомаг. каса, дружеството въведе нова застрахователна ком-
бинация за снабдяване съ жилище

Печалбитѣ на Чиновническото кооперативно сп. застрахователно
дружежество сж предназначени за общеполезни цели: даване парична
помощъ на бедно болни дружествени членове, подпомагане благотвори-
телни и общеполезни начинания, създаване лѣчебни курортни станции за
нуждающи се болни дружествене членове и пр.